

na mellan kuriosakabinetten, dockskåpen och julkrubborna är många och Lönnqvist följer deras utbredning från en katolsk tradition till att omfamnas även av lutheranerna. Magin är här tydligt uttalad; scenen beskriver Jesu födelse, de tre vise männen och Mariakulten. Andra samband med julen utgörs av pepparkakshuset, som också det är en värld i miniatyr. Företeelsen finns beskriven på träsnitt från 1400-talet och i den gamla folksagan om Hans och Greta, så som den återberättades av bröderna Grimm. Att det var just ett pepparkakshus som häxan bodde i är av symbolisk betydelse. Temat i sagan stammar från en tid då tillgången på bröd inte var en självklarhet och att bo i ett hus helt gjort av bröd var ett sätt att visa på den makt som innehavaren besatt. I det avslutande kapitlet, "Om tingens ordning och oordning", sätter Lönnqvist in miniatyrerna och vår förtjusning för samlandet och ordnandet i en större kontext, kopplat till de samhällen där dockskåpen växte fram och förändrades, från manlig statussymbol till leksak för flickor. Lönnqvist gör hela tiden dockskåpen till något mer, och visar hur de kan användas både som kvarleva och som berättande källa. De är både materiella och immateriella. Genom att sätta in dockskåpen i en större kontext och koppla dem till det samhälle de tillkom i, blir dockskåpen också en källa till vår historia.

Ibland är kopplingarna mellan de olika kapitlen inte helt självklara och i synnerhet lekstugorna och pepparkakshuset hamnar möjligen något i skymundan till fördel för de övriga perspektiven. Samtidigt är det fascinerande att läsa Lönnqvists diskussioner. Han är påläst, mycket kunnig och kan sitt ämne. Att han dessutom har förmågan att skriva och berätta gör läsningen till en njutning. Boken är rikt illustrerad och bilderna fungerar som komplement till texten snarare än som källmaterial och som sådana understryker de Lönnqvists resonemang. Skickligt berättar Lönnqvist om vår historia och vår kultur, våra föreställningsvärldar och vårt samhälle genom att följa dockskåpen genom historien.

Marie Steinrud, Stockholm

Britt Liljewall: *Vackra dagboken. Carl Henric Robsahms anteckningar från 1830-talet*. Stockholmia förlag, Stockholm 2017. 456 s., ill. ISBN 978-91-7031-297-7.

Historikern Britt Liljewall har alltsedan 1990-talet presenterat flera undersökningar om folklig kultur på svensk landsbygd under 1800-talet. Ett pionjärarbete var hennes doktorsavhandling *Bondevardag och samhällsförändring* 1995 gällande västsvenska bondedagböcker. Detta följdes upp av *Självskrivna liv* 2001, som analyserar folkliga memoarer, självbiografier och levnadsberättelser. År 2008 utkom "*Ack om du vore här*", som tar upp 1800-talets folkliga brevkultur. Boken *Mig själv och mitt gods förvalta* 2013 tar fasta på kvinnors kamp på 1800-talet för att uppnå myndighet och därmed självständighet.

Den här recenserade *Vackra dagboken* utgör en kommenterad källutgåva av tre års dagböcker under åren 1835–1837. Det är de enda årgångar som har återfunnits, varav två på Riksarkivet i Stockholm och en i privat ägo. De har skrivits av Carl Henric Robsahm (född 1788) under hans tre sista levnadsår, innan han avled under en epidemi med rödsot, det vill säga dysenteri, kombinerat med slaganfall i augusti 1838. Han levde i gränslandet mellan landsbygdskultur och borgerlig stadskultur. Han ägde både en större lantegendom eller mindre herrgård Gribbylund i Täby socken nära Stockholm och en stor hyresfastighet i Klara församling i centrala Stockholm. Han reste ofta mellan dessa två platser som låg på cirka två mils avstånd från varandra. Han var gift två gånger och fick sammanlagt åtta barn.

Robsahm hade en konstnärlig ådra och därför är hans dagböcker utförda på ett estetiskt tilltalande sätt. Dagboksanteckningarna presenteras av Britt Liljewall en månad i taget. Hon har placerat förklarande noter längst ned på varje sida och i tillägg en utförlig kommentar efter slutet av varje månad. Dagboksanteckningarna sätts in i sitt samhällshistoriska sammanhang under 1830-talet. Dessutom finns två fördjupningskapitel, varav det ena handlar om Robsahms läsva-

nor. Han läste regelbundet tidningar och hade ett omfattande bibliotek jämte lånad litteratur som huvudsakligen bestod av skönlitteratur. Resten var facklitteratur.

Det andra fördjupningskapitlet belyser Robsahms 42 auktionsbesök på tre år. Förutom en hel del inköp hade auktionsbesöken också en social funktion för att träffa människor. Kostsamma levnadsvanor med ett rikt socialt liv, många bjudningar och mycket alkohol tärde på hushållsekonomin. Detta visade sig i de stora skulder som framkom i bouppteckningen efter Robsahms död.

Dagböckerna återger en hel del av vad som hände i helg och söcken, inte minst gällande det sociala umgängeslivet, men innehåller få reflektioner. Krogbesök nämns ofta och kontakter med andra män som ibland omtalas som ”supbroder”. Kvinnor däremot är sparsamt omnämnda. Robsahm deltog inte i det dagliga gårdsarbetet. Därför är detta inte speciellt noterat i dagböckerna. Själv intresserade han sig för biskötsel, som får mer uppmärksamhet än annat yttre arbete i anteckningarna. Jakt, särskilt på rovdjur, omtalas i en hel del fall. Vargen utgjorde en påtaglig skräck, och därför anställdes omfattande vargskall. Robsahm rapporterar om de skador på husdjuren i trakten som vargarna åstadkommit.

Vid helger besökte några medlemmar i hushållet kyrkan om vädret inte var alltför dåligt. Själv följde Robsahm sällan med. Däremot kom många människor på besök i hans hem under helgerna. Då dracks en hel del alkohol, bland annat punsch som var en omtyckt manlig sällskapsdryck i borgerliga kretsar. Dans var också ett viktigt inslag vid större sammankomster. Ett rikt umgänge förekom med prosten Dahl och hans hustru, som enligt Robsahms något ironiska kommentar var påtagligt mörkrädd om kvällarna.

Av årshögtiderna nämns särskilt julfirandet med de många och påkostade julklapparna som utdelades av julklappsgubben. På valborgsmässafton tände ungdomarna upp eldar, hurrade och sjöng livligt. Vid första maj drack man ”märg i benen” efter vinterns mörker och kyla. Vid midsommar restes majstången som alla dansade kring.

Robsahm hade en del uppdrag i socknen. Dit hörde att han var vaccinationsföreståndare. Klockaren utförde vaccinationerna mot smittkoppor och upprättade en vaccinationslista som i sin tur sändes till provinsialläkaren.

Ett av de få tillfällen då Robsahm noterar egna reflektioner avser nyårsafton 1837 som faktiskt blev hans sista nyårshelg i livet. Då reflekterar han över vad som skulle kunna hända efter döden. Han uppvisar en fatalistisk tro att allting är bestämt av ödet.

Vackra dagboken ger viktiga inblickar i livsföringen inom en framväxande medelklass på gränsen mellan bondekultur och borgerlig kultur. Därför kan den tillsammans med de utförliga kommentarerna av Britt Liljwall rekommenderas till en kulturhistoriskt intresserad allmänhet. Boken bör kunna inspirera till att ta nya krafttag för att i arkiv eller hos privatpersoner återfinna dagböcker från äldre tid. De är en ovärderlig källa till att få inblickar i människors livsföring på individnivå.

Anders Gustavsson, Oslo universitet/Henån

Fiktion och verklighet. Mångvetenskapliga möten. Anna Bohlin & Lena Gemzöe (red.). Makadam förlag, Göteborg/Stockholm 2016. 284 s., ill. ISBN 978-91-7061-198-8.

I ett dussin artiklar undersöker utgivarna och ett tiotal kulturforskare relationen mellan fiktion och verklighet. De flesta av författarna är från Sverige men det hindrar inte att objekten för deras analyser kunnat hämtas från andra länder. På så sätt kan man hävda att artikelsamlingen har ett internationellt värde även om den genomgående är skriven på svenska.

Utgivaren Anna Bohlin inleder fermt boken med konstaterandet: ”Ett begär efter verklighet präglar vår tid.” Det kan så vara, även om världen är full av fantasy, flickdrömmar om stora påkostade bröllop, drömmar om kändisskap och system som underbygger tävling och konkurrens för att nå en imaginär topp eller evig ungdom.

Många av artiklarna består av skönlitterära analyser. Självfallet ingår en uppsats om Karl